هەرێمی کوردستان دەبوو لە ساڵی 1992 خاوەن دەستووری خۆی بێت..
د. نووری تاڵەبانی

دەستوور بۆ هەرێمی کوردستان وەکو بەشێك لە عێراق لە ڕووی دەستوورییەوە نەدەکرا چونکە ئەو سیستەمە دەستوورییەی کە شێوەی حوکمڕانی لە عێراق دیاریکردبوو لە پاش لکاندنی باشووری کوردستان بە دەوڵەتی عێراق لەسەرەتاوە لەسەر بنەمای سەنترالیزم بووە. هەموو دەستوورەکانی عێراق، بە تایبەتی دەستووری ساڵی 1925 کە یەکەم دەستووری عێراق بووە وەزارەتی کۆلۆنیالی بریتانیا ئامادەی کردبوو، هەروەها ئەو دەستوورە کاتییانەی لە پاش ساڵی 1958 پەسندکرابوون لەسەر ئەو بنەمایە داڕێژرابوون، بەشی هەرە زۆری دەسەڵاتەکان بە دەزگاکانی ناوەند درابوون. لە پاش ڕاپەڕینی بەهاری ساڵی 1991 و کۆچڕەوە مەزنەکەی کە بووە هۆی دامەزراندنی ناوچەیەکی ئارام لە بەشێك لە باشووری کوردستان، ڕژێمی عێراق دەزگاکانی لەو ناوچانە کێشایەوە، بڕیاری سازدانی هەڵبژاردن لەلایەن "بەرەی کوردستانی"یەوە درا تا ئەنجوومەنێکی نیشتمانی/پەرلەمان هەڵبژێردرێ ئەرکی سەرەکی دیاریکردنی حکومەتێك بێت بۆ بەڕێوەبردنی کاروبار لەو ناوچەیە. لە 4/10/1992 پەرلەمانی هەرێمی کوردستانی هەڵبژێردرا و سیستەمی فیدڕاڵی بۆ پاشەڕۆژی عێراق پەسندکرا، ئەو بڕیارە ڕێگای خۆشکرد بۆ دامەزراندنی قەوارەیەکی سیاسیی دە فاکتۆ لەو ناوچەیە، حکومەتی هەرێم دەسەڵاتی بەڕێوەبردنی کاروباری ناوخۆیی و دەسەڵاتی پەیوەندیکردن بە دەرەوەی هەرێم هەبوو، لەگەڵ داکۆکیکردن لە سنووری ئەو بەشە ڕزگارکراوەی کوردستان، واتە هەموو دەسەڵاتەکانی دەوڵەتیی. ئەو بڕیارە گرنگەی پەرلەمان دەبوو بە بڕیارێکی دیکەی بەدوادا بێت، کە پەسەندکردنی دەستوور بوو بۆ هەرێمی کوردستان، لەو دەستوورەدا دەسەڵاتەکانی دەزگاکانی هەرێم و ماف و ئەرکەکانی هاوڵاتیان بە ڕوونی دیاری بکرێن.

کۆمەڵێك قانوونناسان لە ساڵی 1991 داوای دانانی دەستوورمان دەکرد، هەتا ئەگەر دەستوورێکی کاتیش بێت، چونکە دەستوور سەرچاوەی هەموو قانوونەکانە لەوەدا شێوەی حوکمڕانی و چۆنیەتی دابەشکردنی دەسەڵاتەکان و ڕێکخستنیان دیاری دەکرێت. ئەو داواکارییە پشتگیریی لێدەکرا لەلایەن خەڵکی کوردستان لەناوەوە لە دەرەوەدا.

لە ناوەڕاستی 1992 پڕۆژەی دەستوورێکم بەزمانی عەرەبی بۆ هەرێمی کوردستان ئامادەکرد، سەرەتا بە ئەفسێت لە چاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین چاپکرا، پاشان لەو چاپخانەیە 500 دانەی لێ چاپکرایەوە بە هاوکاری د. فازل قەفتان، مامۆستا و بەڕێوەبەری ئەو چاپخانەیە.
پڕۆژەکە دابەشکرا بەسەر ئەندامانی پەرلەمان و هەموو لایەنە سیاسییەکان و میدیا و کۆمەڵێك لە قانوونناسانی کوردستان، بە ئومێدی ئەوەی ڕاوسەرنجی خۆیان دەربڕن. بەچوونی بەشێك لە قانوونناسان پڕۆژەکەی دەوڵەمەندترکرد، پاشان خرایە بەردەست دەزگایەکی قانوونی فۆرمی کە ئەندام بووم تێیدا بەناوی دەستەی قانوونی باڵا. پاش لێکۆڵینەوەیەکی ورد ئەو دەستە قانوونییە پڕۆژەکەی پەسندکرد بە فۆرمی ناردی بۆ حکومەت و پەرلەمانی هەرێمی کوردستان، بە ئومێدی تەماشاکردنی لەلایەن پەرلەمانەوە.
لە ڕووی سیاسییەوە باری سیاسی لە عێراق و ناوچەکە لەودەمە ئاڵۆزبوو، هێزەکانی ڕژێم ئابڵوقەی سەربازی و ئابووریان لەسەر ناوچەی ژێردەسەڵاتی کورد دانابوو هەڕەشەی داگیرکردنەوەیان دەکرد. ئەمریکا و بریتانیا کە فڕۆکە جەنگییەکانیان لە تورکیاوە ئاگاداریان لە ئاسمانی ناوچەکە دەکرد لە ئەگەری دەستدرێژیکردنی ڕژێم، پشتگیرییان لە دامەزراندنی قەوارەیەکی سیاسی بۆ کورد نەدەکرد. وەزیرانی دەرەوەی دەوڵەتانی ناوچەکە ناوناوە کۆدەبوونەوە بۆ خنکاندنی ئەو کۆرپە ساوایە لە باشووری کوردستان.
ئەو هۆیە دەرەکییانە و چەند هۆیەکی ناوەکی پەیوەندییان بە ناکۆکی نێوان هەردوو حیزبی دەسەڵاتدارەوە هەبوو بوونە هۆی دواخستنی پەسەندکردنی ئەو پڕۆژە دەستوورە، بەڵام لەو ماوەدا ژمارەیەکی زۆر لە ڕووناکبیران لە کوردستان و دەرەوە بە بەردەوامی داوای دانانی دەستووریان دەکرد بۆ ئەو بەشەی کوردستان.
پاش ڕووخانی ڕژێم لە نیسانی ساڵی 2003، قانوونی کاتی بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق TAL کە لە ساڵی 2004 ئەنجومەنی حوکم لە عێراق پەسندی کرد و وەکو دەستوورێکی کاتیی تەماشادەکرا، ئەو پڕۆژە دەستوورەی کوردستان کە لە مانگی تشرینی دووەمی 2002 پەسندکرابوو وەکو (پڕۆژە)، دەبوو جارێکی تر تەماشا بکرێتەوە تا بەندەکانی لەگەڵ بارودۆخی تازەی عێراق بگونجێن. لە یاداشتنامەیەکدا پاش گەڕانەوەم بۆ کوردستان لە مانگی ئەیلولی 2003 پێشکەشم کردبوو بە سەرۆکایەتیی پەرلەمان و حکومەت و لایەنە سیاسییەکانی کوردستان، پێشنیازم کردبوو جارێکی دی بەو پڕۆژەدا بچینەوە. بە پشتگیری کاك نێچیروان بارزانی، کە ئەودەمە سەرۆکی حکومەت بوو لە هەولێر، لە مانگی تشرینی یەکەمی 2003 کۆبوونەوەیەك ڕێکخرا، ئەندامانی لیژنەی قانوونی لە پەرلەمانی کوردستان و سکرتێری پەرلەمان ئامادەی ئەو

کۆبوونەوە بوون، کە بەیاردرا جارێکی دی پێداچوونەوە بە بەندەکانی ئەو پڕۆژەی پێشتر ئامادەکرابوو بکرێتەوە. لەپاش چەندین کۆبوونەوە لە بارەگای لیژنەی قانوونی لە پەرلەمان، سەرەڕای ئەوەی سکرتێری پەرلەمان نەیدەویست دەستکاریی لە پڕۆژە کۆنەکە بکرێت، لە 22ی کانوونی یەکەمی ساڵی 2003 پڕۆژەیەکی نوێ ئامادەکرا و خرایە بەردەست سەرۆکایەتی پەرلەمان، بەڵام بەداخەوە هیچ بڕیارێکی لەسەر نەدرا، وەکو پڕۆژە مایەوە لە ئەرشیفی پەرلەماندا.

قانوونی کاتی بەڕێوەبردنی دەولەتی عێراق TAL لە ماددەی 53 دا سیستمی فیدراڵی بۆ عێراق پەسندکردبوو و دانیشی بە هەرێمی کوردستاندا نابوو لە چوارچێوەی ئەو سنوورە ئیدارییەی لە 19ی ئاداری 2003 لە ژێردەسەڵاتی حکومەتی هەرێم بوو. لە بەندی 54ی هەمان ئەو قانوونەدا دان بەو دامەزراوانەدا نرابوو کە پێشتر هەبوون، بۆیە پەرلەمانی هەرێم وەکو دەزگای قانووندانەر دەیتوانی دەستکاری لە قانوونەکانی هەرێم بکات تا ئەو ڕۆژەی دەستوورێکی هەمیشەیی بۆ عێراق پەسنددەکرا. پەرلەمانی کوردستان لەو ماوەدا چەند قانوونێکی تازەی پەسندکردبوو و دەستکاریشی لە چەند قانوونێکی تر کردبوو دەزگاکانی هەرێم جێبەجێیان دەکردن. قانوونی کاتی بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق چەند مەرجێکی دانابوو کە دەبوو پەرلەمانی هەرێمی کوردستان ڕەچاویان بکات، لە بەندی 25 و پەرەگرافی (د)ی بەندی 43ی ئەو قانوونە دیاری کرابوون. ئەو دوو بەندە تایبەت بوون بە دەسەڵاتی حکومەتی ناوەند لە بوواری سیاسەتی دەرەوە و داکۆکیکردن لە عێراق و دامەزراندنی هێزی چەکدار. بەپێی ئەو دوو بەندە، دەسەڵاتی داڕشتنی سیاسەتی گشتیی دارایی و دەرکردنی دراو، لەگەڵ ڕێکخستنی گومرك و بازرگانی دەرەوە بە حکومەتی ناوەند درابوون. دانانی بودجەی گشتی بۆ عێراق و کاروباری بانکی ناوەندی و ڕێکخستنی (مەقاییس و ئەوزان) لە دەسەڵاتی حکومەتی ناوەند بوون. هەرچەندە موڵکداریەتی سامانی سروشتی بۆ هەرێمەکان درابوو، بەڵام دەرهێنانیانی دەبوو بە هاوکاری و سەرپەرشتیکردنی دەزگاکانی حکومەتی ناوەند بکرێن. کاروباری پەیوندیدار بە دەوڵەتنامە/جنسیە و بێگانە و پەناهەندە لە دەسەڵاتی حکومەتی ناوەند بوون. لە پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان ئەو هەمووو دەسەڵاتانە بە حکومەتی ناوەند درابوون، بەڵام دەسەڵاتەکانی دیکە بە دەزگاکانی هەریمی کوردستان درابوون، لەگەڵ ڕێکخستن و شێوەی بەکارهێنانیان. کەواتە پەسەندکردنی دەستوور بۆ هەرێمی کوردستان لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە لە دەسەڵاتی ئەو پەرلەمانە بوو بەپێی قانوونی کاتی بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق. پەرلەمانی کوردستان دەیتوانی قانوون پەسند بکات هەتا ئەو ڕۆژەی

دەستووری هەمیشەیی عێراق پەسند دەکرێت، بە مەرجێك ئەو قانوونانە بە پێچەوانەی بەندی 25 و پەڕەگرافی (د)ی بەندی 43 نەبن.

دەستنیشانکردنی مافەکانی گەلی کوردستان لە دەستوورێکی تایبەت بە هەرێم دەبووە هۆی بەهێزکردنی ئەو دەزگا کوردستایانەی داکۆکیان لە مافەکانی خەڵکی کوردستان دەکرد لە بەغدا، گرووپی کوردستانی لەناو ئەنجومەنی نیشتمانی عێراقی و ئەندامانی ئەو گرووپە دەیانتوانی جەخت لەسەر چەسپاندنی ئەو مافانەی گەلی کوردستان بکەنەوە و داوای چەسپاندنیان بکەن لە دەستووری عێراقدا وەکو داواکاریی گەلی کوردستان، چونکە لە دەستووری هەرێمدا چەسپێندرابوون.

بۆچوونێکی تر هەبوو دەیگوت پەسەندکردنی دەستوور بۆ هەرێمی کوردستان دەبێ دوابخرێت بۆ پاش پەسەندکردنی دەستووری هەمیشەیی عێراق. هۆی ئەم بۆچوونە سیاسیی بوو نەك قانوونی، بە بۆچوونی ئەوان باری سیاسی لە عێراق و ناوچەکە شێواو بوو، پەسەندکردنی دەستوور بۆ هەرێم لەو بارودۆخەدا بە "جوداخوازی" دەدرایە قەڵەم! بەپێی ئەو بۆچوونە، دەبوو چاوەڕێی دەستووری عێراق بکرێت تا بزانین لەوێدا چی بۆ کورد دەدرێ و چی قبووڵ ناکرێت! بەمشێوەیە هەموو سەنگی کورد دەخرایە ناو یەك سەبەتەوە، کە ئەنجومەنی نیشتمانی عێراقی بوو، ئەگەر لەوێدا کارەکان لە بەرژەوەندی کورد یەکلایی نەکرێنەوە لەو "شەڕە" دەستوورییە بە دۆڕاوی دەهاتینە دەرەوە. بە بۆچوونی ئەمە چاکتربوو کورد لە چەند بەرەیەکدا ئەو "شەڕە" دەستوورییە بکات و پەرلەمانی کوردستان ڕۆڵی هەبیت وەکو نوێنەری شەرعی خەڵکی کوردستان بۆ داواکردنی مافەکانی گەلەکەمان.

ئەگەر ئەو داواکارییانە پێشتر لە دەستووری هەرێم بچەسپێندرابان، لە دەستووری عێراقدا ئاسانتربوو هەوڵی چەسپاندنیان بکرێت. دەبێ ئەوەش لە بیر نەکرێت کە سەنگی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان لە خولی دووەمی قورستربوو، چونکە ئەو خولەی پەرلەمان وەکو دەزگایەکی شەرعی تەماشادەکرا لەبەرئەوەی لە ئاکامی هەڵبژاردنێکی شەرعییەوە دیاری کرابوو. هەڵبژاردنی خولی دووەمی پەرلەمانی هەرێم بەپێی قانوونێکی عێراقی ئەنجامدرابوو لەژێر چاودێری دەزگایەکی عێراقی – نێودەوڵەتی، بۆیە حکومەتی عێراق و دەوڵەتان و دەزگا نێودەوڵەتییەکان نەیاندەتوانی گوێ لە داخوازییەکانی ئەو خولەی پەرلەمان نەگرن.

دەستووری هەرێم کە داواکارییەکانی گەلی کوردستانی تێدا دیاری دەکرێن دەبووە شیرێکی تیژ بە دەست لایەنەکانی کوردستان لەناو ئەنجومەنی نیشتمانی عێراقی. لە بڕگەی (ج)ی بەندی 61 ی قانوونی کاتی بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق TAL ڕێگە بە دانیشتوانی دوو لەسەر سێی پارێزگاکانی عێراق دراوە لە کاتی دەستکاریکردنی

دەستووری عێراق، ئەگەر سێ پارێزگا دەنگ بۆ ئەو دەستکاریە نەدات، ئەو پێشنیازەی بۆ دەستکاری کردنی دەستوور کراوە ڕەد دەکرێتەوە. پەرلەمانی هەرێمی کوردستان نوێنەرایەتی سێ پارێزگای دەکرد دەیتوانی ئەو پڕۆژە دەستوورەی بۆ عێراق ئامادە دەکرێت و مافەکانی گەلی کوردستانی تێدا دەستنیشان ناکراێت، ڕەد بکاتەوە. گرووپی کوردستانی لەناو ئەنجومەنی نیشتمانی عێراقی دەیتوانی ئەو چەکە بخاتە بەرچاو ئەو لایەنانەی قایل نەدەبوون کە مافەکانی گەلی کوردستان لەو دەستوورە بچەسپێن. کورد دەبوو “شەڕی” دەستووری لەسەر هەموو بەرەکان بکات، لە ناو پەرلەمانی عێراق و لە پەرلەمانی هەرێم، هەروەها بە هاوکاریی بزوتنەوەی ڕیفراندۆم و ڕێکخراوە سیاسی و مەدەنییەکانی کوردستان، جگە لە پشتگیری دۆستانی کورد لە دەرەوە. ئەو “شەڕە” دەستووریە ڕِەواتر دەبوو ئەگەر کورد لە هەموو بەرەکانەوە کاری لەسەر بکردبا و سەرکەوتنی بەدەست دەهێنا و هەموو مافەکانی، بە مافی دیاریکردنی چارەنووسەوە لە دەستووری هەرێم و لە دەستووری عێراق دەچەسپێنران. کورد ئەگەر هەموو سەنگی لەسەر پرنسیپی “تەوافوق” بێت، ناگاتە ئەو ئامانجانەی ساڵەهای ساڵە خەباتی بۆ کردووە و خوێنێکی زۆری بۆ ڕشتووە، پێویستە ئەو هەموو فاکتەرانە بخرێنە گەڕِ تا لەو “شەڕە” دەستووریە سەربکەوێن.

پێش ئەوەی شاندێك لە هەرێمی کوردستان بچێت بۆ بەغدا بۆ بەشداریکردن لە داڕشتنی پڕۆژەی دەستووری عێراق، 57 پەرلەمانتار لە هەموو لایەنەکانی ناو خولی دووەمی پەرلەمان بە نووسین داوایان لە دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کرد ئەو پڕۆژە دەستوورەی هەرێم کە چاککرابوو بخرێتە بەردەم پەرلەمان تا تاوتوێ بکات پاشان پەسندی بکات، بەڵام ئەو داواکارییە لەگەڵ پڕۆژەکە لە ئەرشیفی پەرلەمان ما□و□، ئەوەش بە پێچەوانەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان بوو.

پاش پەسندکردنی دەستووری هەمیشەیی عێراق، پەرلەمانی هەرێمی کوردستان پڕۆژەی دەستووری هەرێمی لە 24ی حوزەیرانی 2009 بە زۆرینە دەنگ پەسندکرد، هەنگاوی دووەم دەبوو دەنگدەران لە هەرێمی کوردستان لە مانگی تەموزی ئەو ساڵە دەنگی لەسەر بدەن.

پێویستە لێرە ڕووناکی بخەمە سەر چەند خاڵێك کە پێشتر ئاماژەیان بۆ نەکراوە. ئەو پڕۆژە دەستوورەی لە ساڵی 2006 بە زمانی عەرەبی ئامادەکرابوو، کە پاشان لە 24ی حوزەیرانی 2009 بە زۆرینە دەنگ پەسندکرا، لە کاتی خۆیدا ئەرکی وەرگێڕانی بۆ سەر زمانی کوردی لەلایەن لیژنەی دەستووری لە هەرێمی کوردستان بە بەندە سپێررا. لە کاتی پشووی هاوینی ساڵی 2006 لە لەندەن دەقی ئەو پڕۆژەیەم وەرگ□□ایە سەر زمانی کوردی و لەسەر (CD)، لە سەرەتای مانگی

ئەیلوولی 2006 ڕادەستی سەرۆکی لیژنەی دەستووریم کرد لە پەرلەمان. لەو ماوەی خەریکی وەرگێڕانی ئەو پڕۆژەیە بووم، بەبێ ئاگاداری نزیکەی سێ یەکی ئەندامانی ئەو لیژنەیە کۆبوونەوەیەکی بەناو نائاسایی لە 20ی ئابی 2006 سازکرابوو، تێیدا دەستکاری (22) ماددە و بڕگە لەو پڕۆژەدا کرابوون. لە ڕووی قانوونییەوە کۆبوونەوەی نائاسایی تایبەتە بە پەرلەمان نەك بە لیژنەکانی، ماددەی (6) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان مەرجی سازدانی کۆبوونەوەی نائاسایی دیاری کردووە، بەڵام ئاماژەی تێدا نەکراوە بۆ کۆبوونەوەی نائاسایی لیژنەکان، (قیاس)یش لەنێو ئەو دوو حاڵەتەدا ناکرێت. لە یەکەم کۆبوونەوەی لیژنەی دەستووری کە لە سەرەتای مانگی ئەیلوولی 2006 بەسترابوو ڕەخنەم لەو کۆبوونەوە بەناو نائاساییەی لیژنەی دەستووری گرت، بەڵام گوێ لە ڕەخنەکەم نەگیرا. پڕۆژەی دەستووری هەرێم بەو دەستکاریانەی لە 21ی ئەیلوولی 2006 ئەنجامدرابوون بڵاوکرایەوە، داواکرابوو لە هەموو لایەنە پەیوەندیدارەکان ڕاوسەرنجی خۆیان بۆ لیژنەکە بنێرن. ژمارەیەکی زۆر لە ڕێکخراوی سیاسی و مەدەنی و کەسانی پسپۆر و شارەزا تێبینی خۆیان بۆ لیژنەکە ناردبوو بۆ دەوڵەمەندکردنی پڕۆژەکە. ئەرکی لیژنەکە ئەوەبوو کۆبێتەوە بۆ تەماشاکردنی ئەو تێبینییانە، بەڵام بە بڕیارێکی دەستەی سەرۆکایەتی لیژنەکە، بەشێك لەو تێبینییانەی تەماشانەکران بە پاساوی ئەوەی بێ سوودن، بەشێکەی دی لە ژوورێکی نزیك لە ژووری سەرۆکی لیژنەکە دانرابوون، داوا لە ئەندامانی لیژنەکە کرابوو بچنە ئەو ژوورە لەوێ تەماشایان بکەن!

لیژنەی دەستووری لە پەرلەمانی هەرێم کۆنەبووەوە تا دەستپێکردنی پشووی هاوینی پەرلەمان لە مانگی تەموزی 2008. لە یەکی تەموزی ئەو ساڵەدا دەستی بە کۆبوونەوە کرد، لە 7ی تەموزی ئەو ساڵە جارێکی دی کۆبوونەوەیەکی بەناو نائاسایی ئەنجامدا، تێیدا جارێکی دی دەستکاریی بنەڕەتیی لە پڕۆژەکەدا کرابوو. بەندە بەشداریم لەو کۆبوونەوە بەناو نائاساییە نەکرد لەبەرئەوەی بە ناشەرعیم دەزانی. لەو کۆبوونەوەدا جاریکی دی دەستکاری لە پڕۆژەکەدا کرابوو، بەو دەستکاریانەوە لە 24ی حوزەیرانی 2009 پڕۆژەکە خرایە بەردەم پەرلەمانی هەرێم بە زۆرینە پەسندکرا. ئەو دەنگدانە پاش هەموارکردنەوەی قانوونی پەسندکردنی پڕۆژەی دەستووری هەرێم ژمارە (16)ی ساڵی 2008 کرا.

پڕۆژەی دەستووری هەرێم تا ئێستا هەر پڕۆژەیە، چونکە دەنگدەران لە هەرێمی کوردستان دەنگیان لەسەر نەداوە. ئەگەر پەسند بکرێت دەبێتە یەکەم دەستوور لە مێژووی گەلی کورد، کە پێویستە بە باشترین شێوە ئامادە بکرێت و ماددەکانی بە زمانێکی قانوونی ڕەوان دابڕێژرێن.

قانوونی ژمارە (16)ی ساڵی 2008ی هەموارکراو تایبەت بە پەسندکردنی پڕۆژەی دەستووری هەرێم ڕێگای لە ئەندامانی پەرلەمانی هەرێم گرتووە گفتوگۆ لەسەر ناوەڕۆکی پڕۆژەکە بکەن، بە پاساوی ئەوەی پەرلەمانی هیچ وڵاتێك گفتوگۆی لەسەر ناوەڕۆکی پڕۆژە دەستووری وڵاتی خۆی نەکردووە، لە کاتێکدا پڕۆژەی دەستووری عێراقی ساڵی 2025 پاش گفتوگۆکردن ئەوجا پەسندکراوە. لە ڕاستیدا یەکەم پڕۆژە دەستووری عێراق لە ساڵی 1924 ئامادەکرابوو، ئەنجومەنی دامەزرێنەر/ الجمعیە التاسیسیە)، پێش دەنگدان لەسەری دەستکاری تێداکردبوو، پاشان لە ساڵی 1925 پەسندی کردبوو.
چەندین کەسانی پسپۆڕ و شارەزا دەمێکە داوای هەموارکردنەوەی پڕۆژەی دەستووری هەرێم دەکەن بە مەرجێك کەموکوڕییەکانی چاکبکرێن. بەشێك لەو شارەزایانە پێشنیازی دامەزراندنی لیژنەیەکی تازە دەکەن، دەڵێن باشترە ئەندامانی ئەو لیژنەیە تازەیە کەسانی پسپۆڕ و شارەزا بن، بە ڕێککەوتن لەنێو فراکسیۆنەکانی پەرلەمانی هەرێم دەستنیشان بکرێن.
پەلەکردن لە پەسندکردنی پڕۆژەی دەستوور بۆ هەرێمی کوردستان داواکاریی زۆرینەی خەڵك و لایەن و کەسانی شارەزایە. بەشی زۆری ئەو گرفت و کێشانەی بەرەوڕووی هەرێمی کوردستان بوونەتەوە هۆیەکەی دەگەڕێتەوە بۆ نەبوونی دەستوورە لە هەرێم، کە دەبوو لە ساڵی 1992 هەرێمی کوردستان خاوەن دەستووری خۆی بێت.
پەسندکردنی دەستوورێکی مەدەنی گونجاو بۆ هەرێمی کوردستان لەم بارودۆخە سیاسییەی کوردستان و عێراق و ناوچەکە پێیدا تێدەپەڕێت دەبێتە هۆی گوێ گرتن لە داواکارییەکانی هەرێم و دەوڵەتان و لایەنە نێودەوڵەتییەکان زیاتر حیساب بۆ هەرێمێکی خاوەن شەرعییەتی دەستووری دەکەن، نەك هەرێمێك تا ئێستا دەستووری خۆی نەبێت.
هەولێر
17/2/2026